

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0180

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Ejus liber seu cortex internus cum *Aniso* & *Palassari* contritus, ejusque succus inflammatis instillatus oculis ardorem tollit & curat illos. Granula quædam resinosa seu gummosa aliquando, sed raro in hac inveniuntur arbore; Javanice *Blondoe* dicta, quæ carissima sunt. Hæc in aqua macerata propinquantur contra omnes istos morbos, qui ex inflammatione ortum ducunt, depurantque probe puerperas post partum.

Rumphius in *Adpendice* hæc adnotavit.

Parvifoliæ fructus dissecti & a granulis depurati, atque cum saccharo calefacti, gratum præbent cibum.

Tabula Nonagesima Quarta

Ramum exhibet *Caprifici asperæ latifoliæ*, *Gobi Daun Bezaar* dictæ.

OBSERVATIO.

Videtur hæc esse *Teregam H. Malab. part. 3. Tab. 60.* quæ in notis vocatur *Ficus Malabarica* foliis rigidis, fructu rotundo, lanuginoso, flavescente, Cerasi magnitudine, ut & in *Commel. Fl. Malab. pag. 29.*

CAPUT DECIMUM.

Caprificus viridis. Mussu.

Hæc arbor mixtam gerit formam proxime antecedentis *Gobi*, & subsequæ *Siri Boppar*. Ejus folia optime illa *Siri Boppar* referunt, sed sunt angustiora, a sex ad novem pollices longa, tres & quatuor lata, inferius sensim angustata, superius & in medio latissima, ac subito in apicem definitia, superne glabra, inferne protuberantes & obliquas multas gerentia costas, ad tactum quodammodo rugosa, ac tenuibus cancellatisque venis pertexta, instar *Varingarum* omnium.

Fructus racemosi arcte dependent ex ramis, rotundi, ac paulo minores globulo sclopeti, externe virentes ac punctulis notati, inæquales, ac fovea superius notati, interne duriuscula repleti carne ac granulis instar *Habuol*, circa mediam vero cavitatem obscure rubent, dulcioremque habent saporem quam *Habuol*. Petioli ac folia raro repleta sunt lacte, quod in fructibus copiosius est, & siccum flavescit, si rami nempe per noctem fuerint abrupti: Fructus Augusto observantur, amatque frigidas valles, & planas silvas.

Hujus & altera minor invenitur species, in perfectam excrescens arborem, ejus autem folia non ultro palmam longa sunt, immo breviora & latiuscula, copioso turgida lacte, sordide albicante, instar illius *Siri Boppar*: Ejus fructus sunt pusilli, magnitudine piforum fuscorum, copiosi ex ramis dependentes, externe obscure virentes, punctulisque notati, arboresque hæc satis crassos gerunt truncos, non autem sunt altæ, ramosque suos extendunt ample & irregulariter. Fructus vero plerumque per totum conspiciuntur annum in ramis, crescunt autem juxta fluminum ripas in sterili solo.

Nomen. Latine *Caprificus viridis*, quum ejus fructus sint semper obscure virentes; Amboinice *Mussu*: Secunda species nondum proprium & peculiare sortita fuit nomen, nisi quod Amboinenses hanc pro parvifolia habeant *Mussu*; interim mihi dicitur *Caprificus riparia*.

Locus. Ubique in imperio Amboinensi occurrit, uti quoque in *Baleya*.

Usus. Tenera folia, læte rubentia, cruda eduntur ad *Bocassan*, & piscibus adcoquantur instar oleris, fructus itidem eduntur tam crudi quam cocti, & *Baleyenses* hos tantopere expetunt, quam Amboinenses & *Moluccani* illos *Gobi*, aliosque silvestres *Ficos*:

Zyn binnen-bast gewreven met Anys en Palassari, bet zap in verbitte en roode oogen gedroopen, geneest dezelve. Zelden vind men eenige gryntjes bers of gom daar aan, op Javaans Blondoe genaamt, 't welk zeer duur is. Het zelve in water gelegd, werd gedronken tegens allerhande ziekten, die uyt hitte ontstaan, en zuuyvert mede de Kraamvrouwen na 't baren.

Rumphius heeft in het Byvoegzel dit ter neergestelt.

De vruchten van de kleenbladige opgesneden, de korrels daar uyt genomen en met Suyker gestoofd, geven een aangename kost.

De vier-en-negentigste Plaat

Vertoont een Tak van de ruige breedbladige wilde Vygeboom, *Gobi Daun Bezaar* genaamt.

AANMERKING.

Deze Vygeboom schynt te zyn de *Teregam* van de *Horiz. Malab.* derde deel *Tab. 60.* welke in de adnotatie genaamt wert Malabaarsche Vygeboom met ruige bladeren, en een ronde wollige geelachtige vrucht, in de grootte van een kars, als meede in de *Flor. Malab. pag. 29.*

X. HOOFDSTUK.

De Vyge-boom met groene vruchten.

Deze boom heeft een gemengt fatsoen van de naastvoorgaande *Gobi*, en de volgende *Siri Boppar*. De bladeren gelyken ook na *Siri Boppar*, dog zyn smalter, van 6. tot 9. duymen lang, 3. en 4. breed, agterwaarts allengskens toefmallende, na voren en in de midden breedst, en schielijk in een spits eyndigende, boven glad, van onderen veel uytstekende, en schuynze ribben hebbende, wat ruig in 't aantasten, en met fyne ader-tjes ruytsgewys doorweven, als alle *Varingas*.

De vruchten hangen in trosjes gedrongen by malkander aan de takken, rond, en wat kleender dan een *Musquet-kogel*, buyten groen, met eenige spikkeltjes, oneffen, en met een kuyltje voor op, van binnen met een bardachtig vleesch, en kortjes als *Hahuol*, dog omtrent de middelste bolligheid zynze donker-rood, van smaak wat zoeter als die van *Hahuol*, de steelen en bladeren hebben weinig melk, de vruchten wat meerder, en droogt bykans geheel op, als de takken een nacht afgebroken zyn. De vruchten ziet men in *Augustus*, en 't wast geern in koele *Valeyen*, en in vlakke bosschen.

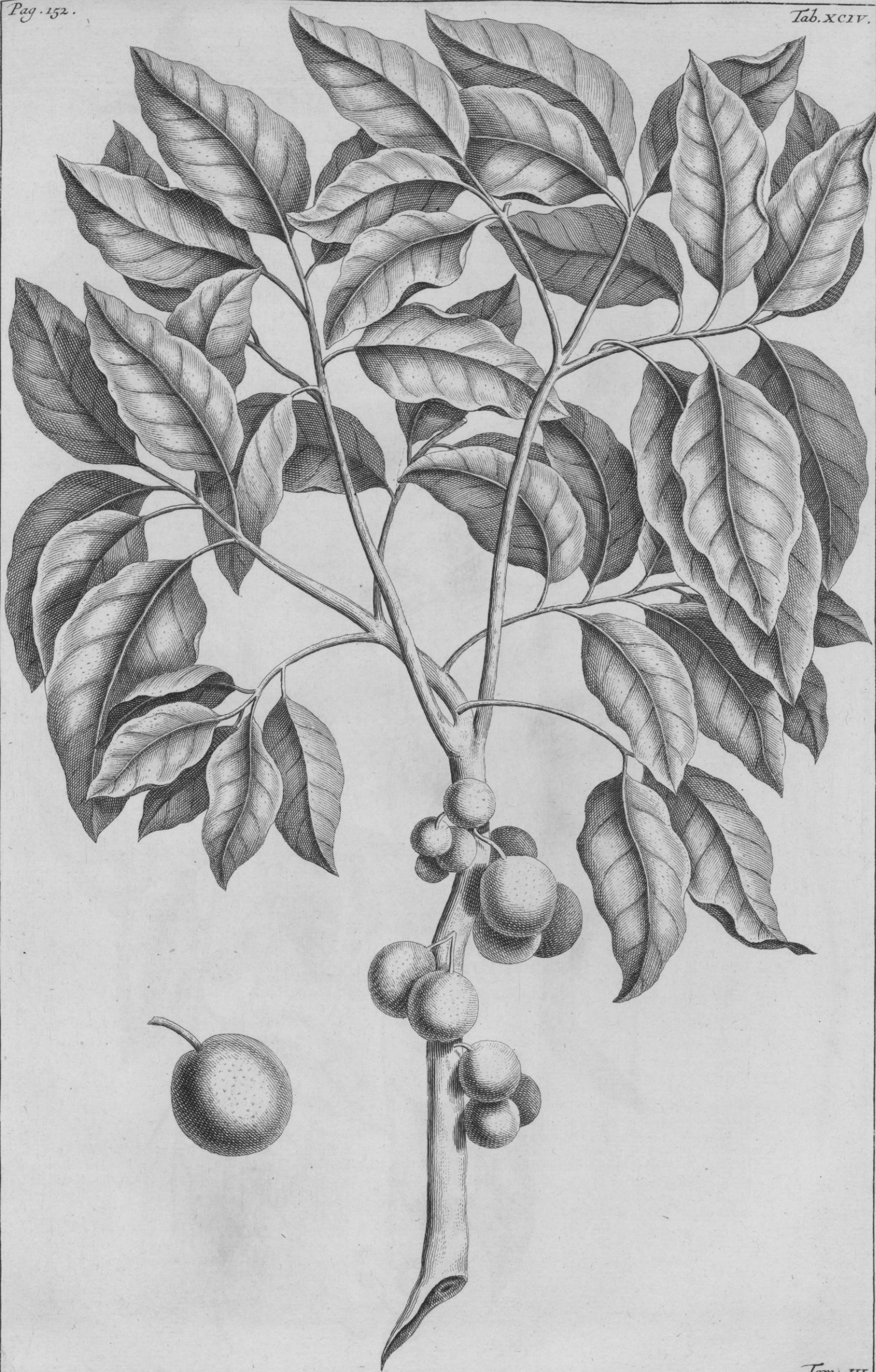
Daar is nog een kleene zoorte, mede een volslage boom werdende, dog de bladeren zyn niet boveeen hand lang, de meeste korter, en breedachtig, veel melk uytgevende, die wyl-wit is, als die van *Siri Boppar*. De vruchten zyn kleen, in de grootte van graauwe erweten, overvloedig langs de takken staande, buyten donker-groen, en mede met pukkeltjes bezet; de boomen hebben redelyke dikke stammen, dog werden niet hoog, en breyden hun takken wyd en ongeschikt uyt. De vruchten ziet men meest 't gebeel jaar door aan de takken, en zy wassen langs de oevers van de rivieren, op een magere grond.

Naam. In 't Latyn *Caprificus viridis*, om dat zyne vruchten altyd donker-groen blyven. Op Amboinisch *Mussu*. De tweede zoorte heeft nog geen eygen naam, als datze de Amboinezen voor een kleenbladige *Mussu* houden. Ik noemze by provisie *Caprificus riparia*.

Plaats. Men vindze overal in 't Amboinsche gebied, als mede op *Baley*.

Gebruik. De jonge bladeren, die ligt-rood zyn, werden raauw gegeten tot *Bocassan*, en by *Visschen* gekookt, als ander moeskruyd; zo werden ook de vruchten gegeten, zo veel raauw als gekookt, en de *Baleyers* maken daar zo veel werks van als de Amboinezen en *Moluccanen* van 't *Gobi*,

cos: Fructus vero hi prohibentur illis, qui cutis quandam habent aperturam vel exulcerationem, quæ per horum foliorum usum exacerbatur.

Altera species nulli hucusque infervit usui, faltem is nondum innotuit, estque indicium fructus non multum valere, quum tam diu ex arboribus deudeant, nec ab avibus expetantur.

Tabula Nonagesima Quinta

Ramum exhibet *Caprifici viridis*, quæ sine dubio est Peru Teregam H. Malab. Tom. 3. Tab. 61. uti ex Figurarum comparatione, & descriptione patet, estque Ficus Malabarica, foliis asperis, fructu rotundo lanuginoso majore Ray. Hist. pl. p. 1435.

CAPUT UNDECIMUM.

Ficus Septica, Siri Boppar.

Vulgaris hic obcurrit Ficum silvestrium species, quæ non perfecta est arbor, sed potissimum frutescit, uno alterove incurvo & crasso exurgens trunco, qui cortice glabro & pallide cinereo obducitur, vulgo vocatur Siri Boppar, varietatem quandam habet, cujus communem hic describemus formam: Frutex autem ramos, late & irregulariter extensos. Folia inordinata sunt, magna, lata, & pingua, septem, octo, & decem pollices longa, quatuor & quatuor cum dimidio lata, sex septemve crassis venis pertexta, uti in Varinga; nervus autem medius notabilior est quam in reliquis lactescens arboribus, qui amplius est, albus, & ab utraque protuberat parte. Ex foliorum alis unus alterve fructus excrescit fere sessilis, Ficus simillimus, sed magis compressus, supra latus & umbilicatus, primo pallide virens, punctulis albis notatus, parum rugosus, sensim flavescens, glaber, & ad tactum mollis, instar maturorum Ficorum. Intus repleti sunt hi fructus similibus granulis, sed semper parvam formant in centro cavitatem: Maturorum sapor fatuus est ac dulcis, ad Ficos magis adcedens, quam ullus alius præcedens fructus, qui ori satis gratus est, excepto quod siccor sit, & ventriculo magis nauseosus, ex toto frutice fauciatissimo spissum, flavescens, & amaricans exstillat lac, multo magis noxium quam in ullis Varingis.

Arbuscula est ubivis obvia tam in silvis quam in hortis, in quibus contra hominum voluntatem crescit ex granulis feminalibus, quæ ab avibus ac præsertim a vespertilionibus per secessum hinc inde disperguntur, immo in ipsis concavis aliarum arborum corticibus, ex quibus hic frutex, uti Varinga, propullulat: Ejus lignum est album, molle & inutile, intus cor gerens aquosum; radix transversaliter nec profunde per terram prorepat, externe rubens, interne albicans. Folia in superiore parte albas aliquando gerunt maculas, ac ramulorum extremum terminatur in longos ac virides apices, uti in cunctis Varingis, hi vero majores sunt & crassiores, ramorum cortex glaber penitus est & albicans.

Hujus & altera silvestris obcurrit species, folia gerens longiora & angustiora, cujus fructus ex viridi rubent.

Nomen. Latine *Ficus Septica* a toxica vi, qua lac constat, Amboinice & Malaice Siri Boppar & Siti Boppo: In Hitoea Siti Boppal. Veri autem Malaienses ipsam vocant Lipo. Ternatice Tagallo, in Banda Caju Tombor, in Java & Baley Awar Awar. Macassara Tobo Tobo.

Locus. In cunctis aquosæ Indiæ crescit insulis, in Orientalibus vero plagis magis obvia est, atque contempta arbor est.

Ufus. Ex ejus rectis ramis hortorum pali formantur, qui expetuntur vegetativi ad sepem, cæterum tignis non infervit, nec utilis est hæc arbor, ejus radices sive solæ sive cum illis Pisang Swangy ore masticatæ, ipsarumque succus deglutitus antidotum præbet anxie.

Gohi, en andere wilde Vygen; deze vrucht werd verboden die geene, die eenige opening of schilffering des buids hebben, die door 't eeten van deze bladeren grooter zullen werden.

De tweede zoorte is tot niets bequaam, immers zyn gebruik tot nog toe onbekend, een teken dat de vruchten niet veel deugen, om datze zo lang aan de boomen, en van de Vogelen ongemoejd hangen blyven.

De vyf- en negentigste Plaat

Vertoont een Tak van de groene wilde Vygeboom, welke zonder twyffel is de Peru Teregam van de Hortus Malab. Tom. 3. Tab. 61. zo als uyt de overeenkomst der Figuren en beschryving blykt, welke verders by Ray. in zyn Histor. der planten. pag. 1435. genaamt wert Malabaarze Vygeboom, met ruyge bladen, en een ronde en ruyge grootere vrucht.

XI. HOOFDSTUK.

De schadelyke Vyge-Boom.

Noch is 'er een zeer gemeen slag van wilde Vygen, geen volkomen boom werdende, maar meestendeel een struyk, met een of twee kromme dikke stammen, en een effene ligt-groene schorsse; men noemtze in 't gemeen Siri Boppar, en zy heeft eenige veranderingen, waar van wy de gemeene gedaante hier beschryven: De struyk heeft weinige dikke, vette, en brosse takken, wyde en onordentelyk uytgespreyt. De bladeren staan zonder ordre, groot, breed, en vet, 7. 8. en 10. duymen lang, 4. en 4½ breed, met 6. en 7. dikke adertjes doorweven, gelyk aan de Waringen. De middel-zenuwe is kennelyker dan aan andere melk-bloemen, breed, wit, en aan weersyden uytspylende. Uyt de schoot der bladeren wassen een of twee vruchten op korte steelen, de Vygen ook zeer gelyk, dog meer gedrukt, voor breedst met een kuyltje, eerst bleek-groen met eenige witte puntjes, wat ruyg, metter tyd geelachtig, glad, en week in 't aantasten, als rype Vygen. Binnen zynze gevult met diergelyke korls, dog maken altyd een kleene holte in de midden, de smaak in de geheele rype is laf en zoet, de Vygen nader komende dan eenig voorgaande, en in de mond redelyk aangenaam, behalven datze wat droger zyn, en in de maag walgeelyk; uyt de geheele plante als men ze quetst, vloeyd een dikke geelachtige en bitterachtige melk, die veel zorgerlyker is dan aan alle Waringen.

Het is een boompje overal gemeen, zo wel in 't wild als in de boven, daar 't tegen dank van de menschen groeyd van de zaatkorrels die de Vogels, inzonderheid Vleermuizen, door den afgank hier en daar verspreyden, ja zelfs in de holle schorsse van andere boomen, daar men dit gewas, gelyk de Varingas ziet uytspreyten; het hout is week en ondeugend, van binnen een waterachtig bert hebbende, de wortel kruypt dwers en niet diep onder de aarde, buyten roodachtig, binnen wit. De bladeren hebben aan de bovenste zyde dikwils eenige witte plekken, en de takjes aan 't uytterste eyndigen in lange groene spitze, gelyk als Waringen, dog deze zyn groter en dikker; de schorsse aan de takken is gants effen, en witachtig.

Men heeft nog een wilde zoorte, met langer en smaller bladeren, en de vruchten zyn uyt den groenen wat roodachtig.

Naam. In 't Latyn *Ficus Septica*, van de verrottende kragt, die de melk heeft. Op Amboinisch en Maleys Siri Boppar en Siti Boppo, op Hitoe Siti Boppal. De rechte Maleysers noemen hem Lipo, op Ternaats Tagallo, op Banda Caju Tombor, op Java en Baley Awar Awar, Macassars Tobo Tobo.

Plaats. Hy waest op alle Eylanden van water-Indiën, dog in de Oosterfche quartieren wel zo gemeen, en is een verachte boom.

Gebruik. Uyt zyne rechte takken maakt men thuyfstaaken, die men hebben wil, dat uytscbieten zullen, anders tot het timmeren kan men niets bekwaams daar van hebben, de wortelen, 't zy alleen, of met die van Pisang Swangy in de mond geknouwt, en het zap ingeswolgen, zyn